

پژوهشی در فرهنگ و آداب و رسوم اهرم تنگستان

نگارنده:

فاطمه حسن عالی

۱۳۹۴

سرشناسه	:	حسن عالی فاطمه ۱۳۵۳
عنوان و نام پدیدآورنده	:	پژوهشی در فرهنگ و آداب و رسوم اهرم تنگستان، فاطمه حسن عالی
مشخصات نشر	:	بوشهر، خانه ریاضیات بوشهر ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	:	۲۵۰ صفحه. مصور. (بخشی رنگی)، جدول، نقشه (بخشی رنگی)
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۱۱-۶-۱
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	واژه نامه
یادداشت	:	کتابخانه: ص. ۲۳۷-۲۳۸
موضوع	:	فرهنگ عامه -- ایران -- اهرم
موضوع	:	اهرم -- آداب و رسوم و زندگی اجتماعی
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۴ ح الف/GR۲۹۱
رده بندی دیویی	:	۳۹۸/۰۹۵۵۶۴۳۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۰۵۷۴۳۹

عنوان کتاب: پژوهشی در فرهنگ و آداب و رسوم اهرم تنگستان
نویسنده: فاطمه حسن عالی
ناشر: انتشارات خانه ریاضیات بوشهر
صفحه آرایی: خانه تبلیغات سپندار
مدیر اجرایی: اسماعیل فولادی هلیله
چاپ و صحافی: تایماز
نوبت چاپ: اول ۱۳۹۴
شمارگان: ۱۰۰۰
قیمت: ۲۲۰,۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۱۱-۶-۱

حق چاپ محفوظ و متعلق به انتشارات خانه ریاضیات بوشهر می باشد.

نشانی: بوشهر - خیابان سنگی - ابتدای کوچه گلخونه

تلفن: ۰۷۷۳۳۵۵۷۹۲۳ - ۰۹۱۷۷۷۲۸۹۲۳

فهرست مطالب

۳	فهرست مطالب
۱۰	سپاسگذاری و سخن نگارنده
۱۳	پیش گفتار
۱۵	چکیده
۱۷	فصل اول : کلیات
۱۸	۱-۱ مقدمه
۱۸	۱-۱-۱ تعریف فرهنگ
۱۹	۱-۱-۱-۱ تعادل «فرهنگ» در زبانهای اروپایی
۲۰	۱-۱-۱-۲ تعادل «فرهنگ» در زبان عربی
۲۰	۲-۱-۱ تعریف فرالکلو
۲۱	۱-۲-۱-۱ تاریخچه «شینه» و لکلو
۲۲	۲-۲-۱-۱ قلمرو فولکلور
۲۳	۳-۱-۱ اهمیت، ضرورت و هدف این تحقیق
۲۴	۱-۳-۱-۱ پیشینه تحقیق درباره فرهنگ و فولکلور استان بوشهر و شهرستان تنگستان
۲۴	۲-۳-۱-۱ شیوه و روش کار تحقیقی
۲۵	۲-۱ موقعیت جغرافیایی اهرم
۲۵	۳-۱ وجه تسمیه تنگستان
۲۶	۴-۱ وجه تسمیه اهرم
۲۷	۵-۱ تنگستان شناسان و تنگستان پژوهان
۲۹	۶-۱ اهرم از نگاه سفرنامه نویسان ایرانی و اروپایی
۳۱	۷-۱ اهرم از نگاه سدیدالسلطنه پایه گذار تنگستان شناسی
۳۲	۸-۱ موقعیت تاریخی اهرم تنگستان
۳۴	۱-۸-۱ علم الهدی اهرمی مجتهدی در عصر مشروطه
۳۶	۹-۱ حوادث طبیعی و نقش آن در بافت اجتماعی - اقتصادی اهرم در گذر زمان
۳۶	۱-۹-۱ سیل
۳۷	۲-۹-۱ خشکسالی
۳۷	۳-۹-۱ زلزله
۳۸	۴-۹-۱ میگ زدگی (meyg zedegi) ملخ زدگی

- ۳۸ ۱۰-۱ مذهب
- ۳۹ ۱۱-۱ نژاد
- ۳۹ ۱۲-۱ گویش اهرم
- ۴۱ فصل دوم: آداب و رسوم و باورها و عقاید، طب سنتی
- ۴۲ ۱-۲ آداب و رسوم در منطقه
- ۴۲ ۱-۱-۲ جشن ها و مراسم
- ۴۲ ۱ ۱ ۲ جشن ها و مراسم خانوادگی
- ۴۲ ۲-۱-۱-۱ تولد
- ۴۶ ۲-۱-۱-۲ ختنه کنون (xatne: konun)
- ۴۷ ۳-۱-۱-۲ ازدواج
- ۵۱ ۲-۱-۱-۲ چله
- ۵۲ ۳-۲-۱-۱ بارشینه سوری
- ۵۴ ۳-۱-۱-۲ وروز
- ۵۵ ۲-۲-۱-۲ سینه
- ۵۶ ۳-۱-۱-۲ جشن و مراسم مذهبی
- ۵۸ ۱-۳-۱-۱-۲ ماه ذی الحجه مربوط به ماه حاجی و مراسم آن
- ۶۰ ۲-۳-۱-۱-۲ زیارت به مشهارعتبات
- ۶۰ ۴-۱-۱-۲ جشن ها و مراسم محلی و منطقه ای
- ۶۰ ۱-۴-۱-۱-۲ گلی گلینک (geli gelinak)
- ۶۳ ۲-۴-۱-۱-۲ توه ترسون (towe: tarsun)
- ۶۴ ۳-۴-۱-۱-۲ نون پوش (nunpuš)
- ۶۵ ۲-۱-۲ سوگواریها
- ۶۵ ۱-۲-۱-۲ سوگواریهای خانوادگی
- ۶۵ ۱-۱-۲-۱ احتضار
- ۶۶ ۲-۱-۲-۱ کفن و دفن و مراسم سوگواری متوفی:
- ۶۹ ۳-۱-۲-۱ فلسفه برگزاری مراسم هفته، چهلم و سالگرد در ایران:
- ۷۰ ۲-۲-۱-۲ سوگواریهای مذهبی
- ۷۰ ۱-۲-۲-۱-۲ اشهادت و رحلت اهل بیت
- ۷۱ ۲-۲-۲-۱-۲ محرم و صفر و مراسم آن
- ۷۶ ۳-۲-۲-۱-۲ ماه رمضان و مراسم آن

۷۸	۲-۲ باورها و عقاید.....
۷۹	۲-۲-۱ باورهای مربوط به چشم زخم.....
۸۱	۲-۲-۲ باورهای مربوط به زنان و دختران.....
۸۳	۲-۲-۳ باورهای مربوط به نوزادان.....
۸۶	۲-۲-۴ باورهای مربوط به مهمان.....
۸۶	۲-۲-۵ باورهای مربوط به بدیمنی و نحوسات.....
۸۹	۲ ۲ ۶ باورهای متفرقه.....
۹۲	۳-۲ تعریف طب سنتی.....
۹۲	۳-۲-۱ طب سنتی ایرانی.....
۹۲	۳-۲-۱-۱ اصل تاثیرگذار درپیدایش وبسط طب سنتی ایران.....
۹۵	۳-۲-۱-۲ مداواکنندگان محلی درطب سنتی منطقه.....
۹۶	۳-۲-۲ گیاهان دارویی.....
۹۶	۳-۲-۲-۱ گیاهان دارویی محلی.....
۱۰۱	۳-۲-۳-۲ طب سنتی در استان طبرستان، گیاهی...دراهرم.....
۱۰۱	۳-۲-۳-۲-۱ درمان چشم درد.....
۱۰۲	۳-۲-۳-۲-۲ درمان سردرد.....
۱۰۲	۳-۲-۳-۲-۳ درمان زگیل و میخچه.....
۱۰۲	۳-۲-۳-۲-۴ درمان دررفتگی و کوفتگی و شکستگی.....
۱۰۴	۳-۲-۳-۲-۵ درمان سرماخوردگی و سینه درد.....
۱۰۴	۳-۲-۳-۲-۶ درمان آبسه و دمل چرکین.....
۱۰۵	۳-۲-۳-۲-۸ درمان دندان درد.....
۱۰۵	۳-۲-۳-۲-۹ بیماریهای گوناگون باشیوه درمانی سنتی.....
۱۰۷	۳-۳-۲ معرفی و شرح درمان چندبیماری.....
۱۰۷	۳-۳-۲-۱ بیماری لاته lāte: =سینه پهلوی.....
۱۰۷	۳-۳-۲-۲ بیماری کُکِزیک kokezik= سیاه سرفه.....
۱۰۸	۳-۳-۲-۳ بیماری سُرخو sorxu= سرخک.....
۱۰۸	۳-۳-۲-۴ بیماری کِرمِزه kermeze= کرمک.....
۱۰۸	۳-۳-۲-۵ بیماری هفته گرک hafte: gerak= یرقان.....
۱۰۹	۳-۳-۲-۶ سینه درد نوزاد.....
۱۰۹	۳-۳-۲-۷ بیماری پیرونی piruni= تشنج.....

۱۰۹	۸-۳-۳-۲ مایه افتادن نوزاد	۸۷
۱۰۹	۹-۳-۳-۲ دل افتادگی	۸۷
۱۱۰	۱۰-۳-۳-۲ بیماری چیش رِمکو čiš remeku = چشم رَم می کند	۱۸
۱۱۰	۱۱-۳-۳-۲ بوزدگی	۸۸
۱۱۱	۴-۳-۲ مهره ها به عنوان بخشی از طب سنتی رایج در منطقه	۹۸
۱۱۱	۱-۴-۳-۲ انواع مهره ها و کاربرد آنها	۹۸
۱۱۳	فصل سوم: کشاورزی - اصطلاحات دام های اهلی	
۱۱۴	۳-۲-۱ کشاورزی در اهرم	۳۲۶
۱۱۴	۱-۱-۱ آداب و رسوم کاشت، داشت و برداشت گندم در شهر اهرم	۶۶
۱۱۴	۱-۱-۱-۳ کاشتن گندم	۶۶
۱۱۵	۲-۱-۱-۳ مایه با اصطلاحات مربوط به شخم زنی و درو گندم	۵۶
۱۱۷	۱-۱-۳ گندم	۹۶
۱۱۸	۳-۱-۱-۳ آشنایی با سبب دونه از مراسم روز آخر جیلم در شهر اهرم	۹۶
۱۱۸	۱-۴-۱-۱-۳ سوم = um = شامی	۱۰۱
۱۱۸	۳-۴-۱-۱-۳ هُی (hoycā)	۱۰۲
۱۱۹	۳-۴-۱-۱-۳ داس اندازه (dās ?anc)	۲۰۱
۱۱۹	۳-۱-۱-۳ خرمن کوبی	۲۰۱
۱۲۰	۳-۱-۱-۳ توزین و خرمن کشی	۲۰۱
۱۲۲	۳-۱-۲ تاریخچه خرما در ایران	۲۰۱
۱۲۲	۳-۱-۲-۱ کاشت، داشت و برداشت خرما در اهرم	۲۰۱
۱۲۴	۳-۲-۱-۳ معرفی چند درخت نخل	۵۰۱
۱۲۶	۳-۲-۱-۳ اصطلاحات مربوط به نخل و نخلداری	۵۰۱
۱۲۸	۳-۲-۱-۳ جایگاه شهرستان در بخش نخیلات	۷۰۱
۱۲۸	۳-۲-۱-۳ اعتقادات مربوط به نخل	۷۰۱
۱۲۸	۳-۲-۱-۳ مصارف غذایی خرما	۷۰۱
۱۲۹	۳-۲-۱-۳ فواید و استفاده از درخت نخل	۸۰۱
۱۳۰	۳-۲-۱-۳ رسم مهاجرت و اقامت در نخلستان	۸۰۱
۱۳۳	۳-۲-۱-۳ اسامی زمینهای نخلکار در سه محله قدیمی (دهران، دهمیان و خرگستان) اهرم	۸۰۱
۱۳۴	نامگذاری زمین های انواع زمین در اهرم تنگستان	۶۰۱
۱۳۵	۲-۳ مبحث مربوط به چهارپایان اهلی و دامهای خانگی	۸۰۱

۱۳۵	۱-۲-۳ اصطلاحات مربوط به مرغ و خروس
۱۳۶	۲-۱-۲-۳ مرغ کُرچ
۱۳۷	۲-۳-۳ اصطلاحات محلی مربوط به چهارپایان اهلی و دامهای خانگی
۱۴۱	فصل چهارم: ادبیات عامیانه
۱۴۲	۱-۴ داستانها و افسانه های رایج در منطقه:
۱۴۲	۱-۱-۴ داستان پیدایش میمون:
۱۴۲	۲-۱-۴ داستان چگونگی ایجاد زلزله:
۱۴۳	۳-۱-۴ داستان غولک = yulak
۱۴۳	۴-۱-۴ داستان خیرات برای مردگان
۱۴۴	۵-۱-۴ ریزه‌بازی (yulu zangi)
۱۴۴	۶-۱-۴ قصه هفت دختر (haft doxterun):
۱۴۷	۲-۴ نواهای محلی
۱۴۷	۱-۲-۴ لالایی
۱۴۹	۲-۲-۴ چاوشی (چوش)
۱۴۹	۳-۲-۴ شرود
۱۵۱	۴-۲-۴ مهمترین آلات موسیقی و سازهای محلی
۱۵۱	۳-۴ رجال و مشاهیر فهمید و ادیب اهرمی (تنگسبی)
۱۵۲	۴-۴ تکیه کلامها و ضرب المثل های رایج
۱۷۲	۵-۴ آموزش از گذشته تا حال در اهرم
۱۷۴	۶-۴ نفرینها
۱۷۷	۷-۴ فحش و ناسزاهای رایج
۱۷۸	۸-۴ سوگندها
۱۸۱	فصل پنجم: جلوه های بومی - محلی
۱۸۲	۱-۵ بازیهای محلی
۱۸۲	۱-۱-۵ بوجیکا فر (bujikā fer)
۱۸۳	۲-۱-۵ گرگته (ger gette)
۱۸۳	۳-۱-۵ بوات پیرن یا جهال (bovāt pir en yā je:āl)
۱۸۴	۴-۱-۵ کوس چال (kos čāl)
۱۸۶	۲-۵ غذاهای محلی
۱۸۷	۱-۲-۵ طرز پخت قلیه ماهی

- ۱۸۷ ۲-۲-۵ طرز تهیه و پخت گِمنِه یا لَک (gemne: lelak)
- ۱۸۸ ۳-۲-۵ انواع نانهای رایج در منطقه نیز شامل
- ۱۸۸ ۱-۳-۲-۵ «مشتک پیازی moštak»
- ۱۸۸ ۲-۲-۳-۲-۵ گرده (gerde):
- ۱۸۹ ۴-۲-۵ انواع حلواها
- ۱۸۹ ۱-۴-۲-۵ رنگینک
- ۱۹۰ ۲ ۴ ۲ ۵ حلواي انگشت پیچ
- ۱۹۰ ۳-۵ مکانهای دیدنی اهرم تنگستان
- ۱۹۱ ۳-۴ چشمه های آب معدنی اهرم
- ۱۹۱ ۱-۳-۵ آب باد، آوبا یا آبابا
- ۱۹۳ ۳-۵-۱-۲-۱ آب معدنی غوچرک (yočerak)
- ۱۹۳ ۱-۴-۱ چشمه آب معدنی آقامیراحمد (برمودای تنگستان)
- ۱۹۵ ۲-۳-۵ قلعه (ت) ایرخان اهرمی
- ۱۹۶ ۳-۳-۵ تونل اهرم - فراپند
- ۱۹۶ ۴-۳-۵ سد انحرافی اهرم
- ۱۹۷ ۴-۵ سوغات منطقه
- ۱۹۷ ۵-۵ بادهای محلی
- ۱۹۹ ۶-۵ ازما بهتران (ازاونا = unā?) و اعتقاد به جن در منطقه
- ۲۰۰ ۱-۶-۵ چند داستان درباره جن در منطقه
- ۲۰۲ ۷-۵ قدیمی ترین سلسله های زمانی در اصطلاحات محلی منطقه
- ۲۰۳ ۸-۵ ماههای هجری قمری در لهجه محلی
- ۲۰۵ فصل ششم : واژه نامه
- ۲۰۶ ۱-۶ واژگان محلی مربوط به چهارپایان اهلی و خانگی، پرندگان و ...
- ۲۰۹ ۲-۶ نامگذاری زمین ها (انواع زمین) در اهرم
- ۲۱۰ ۳-۶ اسامی زمینهای نخل کار در سه محله (دهران، ده میان و خرگستان) اهرم
- ۲۱۲ ۴-۶ واژگان مربوط به نخل و نگهداری و محصولات آن
- ۲۱۵ ۵-۶ واژگان مربوط به کاشت، داشت و برداشت گندم
- ۲۱۷ ۶-۶ واژگان مربوط به مناطق، محلات و جهات جغرافیایی
- ۲۱۹ ۷-۶ واژگان مربوط به بیماریها و طب سنتی

۶-۸	واژگان مربوط به جلوه های بومی محلی (بازیها، غذاها، بادهای ماهها و سلسله های زمانی ، سازها و نواها).....	۲۲۳
۶-۹	افعال، ضمایر وحروف اضافه، مصدر.....	۲۲۶
۶-۱۰	واژگان نسبت های خانوادگی ،اعضاء وجوارح انسانی واصطلاحات مرتبط به انسان.....	۲۲۷
۶-۱۱	واژگان مربوط به پوشاک و افسانه ها.....	۲۲۸
۶-۱۲	واژگان متفرقه محلی.....	۲۲۹
	نتیجه گیری.....	۲۳۲
	ضمائم (نقشه و عکس).....	۲۳۳
	منابع وماخذ.....	۲۵۱
	نشریه ها.....	۲۵۲
	Abstract.....	۲۵۳

پیش گفتار

از آنجا که فرهنگ و تمدن و آداب و رسوم هر قومی از اقوام گذشته در گذر زمان دستخوش تغییراتی می گردد، نیازمند است تابزرگان و فرهیختگان و اهل قلم و علم با تلاش خود نگذرانند این آداب و رسوم و ادبیات به فراموشی سپرده شود. کتابت و انتشار و انتقال آداب و سنن گذشته به نسل نو یکی از رسالتهای اساتید، صاحب نظران و اهل قلم می باشد. با مراجعه به آداب و رسوم گذشته خود درسی بسیار بزرگ می باشد و تجربیاتی است که می تواند در زندگی و مسیر در حال پیشرفت کنونی بکار برده و الگوی پیشینیان برای بدست آوردن نشاط و لذت زندگی استفاده نمود. به همین منظور شهرستان تنگستان دارای پتانسیلهای فراوان ترقی و پیشرفت بوده و با پوشش و تقویت در این زمینه هادی توان آن رازنده نگه داشت و آن را در مسیر واقعی خود به حرکت درآورد.

در اینجا جادارد از سرکار خانم فاطمه حسن عالی دانشجوی دکترای تاریخ باستان که مشغول به تحصیل در کشور هند می باشد، و از فرهنگیان فرهنگی و دلسوز در عرصه تدریس دروس مختلف تاریخ، فرهنگ و تمدن ایران و جهان نیز می باشد، کمال تشکر را داشت چون مجموعه پیش و رو مجموعه تقریباً کامل و کمیاب در عرصه آداب و رسوم و فرهنگ گران سنگ منطقه اهرم تنگستان می باشد. و همچنین از مولفین قبلی که در تاریخ و فرهنگ این دیار خدمت نموده اند تشکر نماییم.

شورای اسلامی دوره چهارم و نهمین شهراهرم

فارسی	لاتین	مثال	فارسی
ر	r	rām	رام
ز		zan	زن
د		zab	دب
ض ظ	z	zāmen zolm	ضامن ظلمه
ژ	ž	žel	ژل
ش	š	šāne	شانه
ع	γ-q	zarq	خرق
ق		qad	قد
ک	k	kam	که
گ	g	gām	گام
ل	l	lab	لب
م	m	man	من
ن	n	nam	نام
و	w/v	vām vām	وام
ی	y	yār	یار

فارسی	لاتین	مثال	فارسی
ک	A	kard	کرد
دل	E	del	دل
درد	O	dord	درد
آرمین	ā	ārmīn	آرمین
ایمان	I	imān	ایمان
دود	U	duḡ	دود
باد	B	bād	باد
پا	P	pā	پا
ت	t	tā	تاب
ط		ṭān	طاق
ت		ṭār	تار
س	θ/s	sang	سنگ
ص		sāf	صاف
جان	J	Jān	جان
چ	Č	čak	چکی
ح		haram	حرم
د	h/:	vaile bič	رومه هیچ
خ	X	xam	خم
د	D	dard	درد